

بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی

(مطالعه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی)

مریم میرزایی^۱، صالح رحیمی^۲، محمود مرادی^۳

چکیده

هدف: هدف از انجام این پژوهش، تعیین نقش شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه است. روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در نیم‌سال دوم تحصیلی ۹۴-۹۵ است. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان، ۳۵۱ نفر تعیین شد. برای گردآوری داده‌های پژوهش از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش، توصیف داده‌ها و تحلیل استنباطی، با استفاده از نرم‌افزار «اس‌اس‌اس» انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد ۷۰٪ دانشجویان بیش از یک ساعت در روز از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. از بین شبکه‌های اجتماعی، تلگرام با ۶۶/۷٪ بیشترین استفاده را بین پاسخگویان داشت. تلفن همراه با ۶۳/۸٪ مهم‌ترین ابزار مورد استفاده برای دسترسی به شبکه‌های اجتماعی است. با توجه به یافته‌ها، استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی اثرگذار نیست. بیشترین استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی به ترتیب جهت پیدا کردن مواد و منابع مرتبط علمی با میانگین ۳/۰۹، ارائه سؤال و درخواست پاسخ در موضوعات علمی با ۳/۰۷ و ارائه یا کسب اطلاعات به روز علمی با ۳/۰۲ است. اما استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند در ارتقای دانش دانشجویان مؤثر باشد.

۱. کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی mmirzaei718@gmail.com

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه رازی s.rahimi@razi.ac.ir

۳. عضو هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه رازی mahmoudmoradi@razi.ac.ir

استفاده‌کنندگان با میانگین ۵/۱۸٪ از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان مکانی مناسب برای اشتراک دانش یاد کرده‌اند. طبق نتایج مهم‌ترین مزیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی از دیدگاه جامعه آماری، کسب لذت با مقدار ضریب ۵/۱۹ است. اصلی‌ترین مانع در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، پایین بودن سرعت اینترنت با مقدار ضریب ۷/۱۰٪ شناخته شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان رایج است، اما این استفاده در روند تبادل‌های علمی دانشجویان اثرگذار نیست. با توجه به اهمیت و نقش شبکه‌های اجتماعی در معرفی، برقراری ارتباط، همکاری بین پژوهشگران، همچنین تبادل اطلاعات، باید برای آموزش در مورد قابلیت‌های این شبکه‌ها و در نتیجه افزایش بهره‌وری مؤثر از آنها تلاش شود.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی مجازی، تبادل‌های علمی، همکاری علمی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی، دانشگاه رازی.

مقدمه

از ابزارهای پرکاربرد وب ۲ شبکه‌های اجتماعی پیوسته است. این شبکه‌ها روابط و تعامل‌های بین افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، رایانه‌ها، یوآرال ۱ و اطلاعات را ترسیم و ارزیابی می‌کند (لاکشمی و همالاثا، ۲۰۱۶). شبکه‌های اجتماعی ابزارهایی هستند که کاربران را قادر می‌سازند با ایجاد پروفایل‌های اطلاعات شخصی و دعوت از دوستان و همکاران به منظور دسترسی به آن پروفایل‌ها و ارسال ایمیل و پیام فوری به یکدیگر، با هم ارتباط داشته باشند. این پروفایل‌های شخصی شامل هر نوع اطلاعات، فایل عکس، ویدئو، صوت و وبلاگ است (کاپلان و هانلین، ۲۰۱۰، ۳). امروزه بخشی از کاربران فناوری اطلاعات و ارتباطات پژوهشگران حوزه‌های گوناگون علمی هستند که از منابع و امکانات آن برای دستیابی به اطلاعات و انجام مبادلات علمی بهره می‌گیرند (بروفی، ۲۰۰۶). بنابراین، شبکه‌های اجتماعی با ویژگی‌های خاص خود زمینه ارتباط‌های علمی جدید را فراهم می‌آورند و به‌عنوان روش‌هایی برای جایگزینی روش‌های سنتی مطرح می‌

1. URL

2. Lashmi & Hemalatha

3. Kaplan & Haenlein

4. Brophy

شوند زیرا در حال دگرگون کردن روش‌های تعامل و تبادل اطلاعات میان پژوهشگران هستند.

در حال حاضر شبکه‌های اجتماعی مجازی به دلیل امکاناتی که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند، از محبوبیت بالایی برخوردارند و همه روزه مورد استفاده قرار می‌گیرند (موریس، تیران و پانوویچ^۱، ۲۰۱۰). به نظر می‌رسد با افزایش محبوبیت رسانه‌های اجتماعی و همچنین توسعه قوی تر فناوری شبکه، اغلب محققان نیز در حال پیوستن به جوامع تحقیقاتی پیوسته هستند و با استفاده از خدمات ارائه شده در آنها، به اشتراک‌گذاری منابع علمی، تبادل نظرات، دنبال کردن تحقیقات دیگران و یا همگام شدن با تحقیقات جاری می‌پردازند (کراوس^۲، ۲۰۱۲، به نقل از جینگ، هی و جیانگ^۳، ۲۰۱۵). این در حالی است که بررسی‌های پیشین (صراف‌زاده و علوی، ۱۳۹۲، خلیلی، ۱۳۹۴) و (مکی‌زاده، ۱۳۹۴) نشان می‌دهند که در کشورمان بسیاری از کاربران شبکه‌های اجتماعی با اهداف تفریح و سرگرمی به این شبکه‌ها روی آورده‌اند. با وجود این، وجود شبکه‌های اجتماعی به دلیل کارکردهای ارتباطی و تعاملاتی قوی، دارای مزایای بسیاری در حیطه‌های مختلف است که بهره‌گیری از آنها می‌تواند سبب ارتقای زمینه استفاده از آنها شود. ممکن است استفاده نکردن از شبکه‌های مجازی با هدف‌های علمی و نادیده گرفتن آنها سبب عدم توانایی پژوهشگران کشور در استفاده از ابزارهای ارتباطی علمی و به دنبال آن عقب ماندگی جامعه از شکوفایی علم و دانش شود. بنابراین، ضرورت پرداختن به شبکه‌های اجتماعی مجازی در رفتار علمی، مورد توجه روزافزون قرار می‌گیرد. از آنجاکه دانشجویان در زمره بیشترین کاربران شبکه‌های اجتماعی هستند (چو و لیم^۴، ۲۰۱۰) و اقشار دانشگاهی از طبقات تأثیرگذار در جامعه شمرده می‌شوند و در امر تحقیق و توسعه در کشور نقشی تعیین‌کننده دارند، نیاز به

1. Morris, Teeran & Panovich

2. Krause

3. Jeng, He & Jiang

4. Chou & Lim

شناخت و نحوه استفاده از این شبکه‌ها ضروری است. این پژوهش قصد دارد بررسی کند که دانشجویان، چه میزان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟ بیشتر از کدام یک از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟ آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی مؤثر است؟ آیا شبکه‌های اجتماعی در ارتقای سطح دانش دانشجویان تحصیلات تکمیلی تأثیرگذار است؟ و در نهایت، راهکارهایی برای معرفی و استفاده بهینه از این شبکه‌ها در جهت توسعه تولیدات علمی ارائه شود. بنابراین، با توجه به اهمیت و تأثیر روزافزون این شبکه‌ها در دنیای کنونی و گسترش استفاده از این شبکه‌ها در میان دانشجویان، شناخت میزان و نحوه استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از شبکه‌های اجتماعی برای تبادل‌های علمی می‌تواند به مسئولان، مدیران و سیاست‌گذاران علمی و فرهنگی کشور جهت برنامه‌ریزی به‌منظور دسترسی و افزایش استفاده بهینه از این ابزارها در راستای رشد تحقیقات و ارتقای سطح علمی در کشور و منطقه کمک کند. تاکنون، مطالعات متعددی در خصوص شبکه‌های اجتماعی صورت گرفته است. یافته‌های مطالعه «پیمایشی صراف‌زاده و علوی» (۱۳۹۲) نشان داد ۳۵٪ پاسخگویان عضو هیچ شبکه اجتماعی نبودند و فیس‌بوک پرتراجم‌ترین شبکه مورد استفاده بود. «آریانی و همکاران» (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان دادند شبکه‌های اجتماعی با اتکا به ظرفیت فرامتنی خود در ارتباط‌هایی که شکل داده‌اند، سبب بروز تفاوت‌هایی در سطح قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان کاربر شبکه‌های مجازی در مقایسه با دیگران شده‌اند. «خلیلی» (۱۳۹۴) در بررسی خود نشان داد بیشتر دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. وایبرو لاین پر استفاده‌ترین شبکه‌ها بودند. دانشجویان روزانه به‌طور متوسط ۱۴۰ دقیقه از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند و مهم‌ترین دلیل استفاده از شبکه‌های اجتماعی سرگرمی بود. «امینی» (۱۳۹۴) در بررسی خود نشان داد است کتابداران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران کمتر از شبکه‌های اجتماعی به‌صورت کاربردی استفاده می‌کنند و استفاده از شبکه‌های اجتماعی سبب ارتقای علمی و ارتقای شغلی

آنها نمی‌شود. «خارابی ماسوله» (۱۳۹۵) در پژوهش خود نشان داد بین میزان برقراری ارتباط و دوستی پایدار و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه وجود دارد. بین اطلاع‌رسانی و ارتباط آسان شبکه‌های اجتماعی و میزان استفاده از آن رابطه وجود دارد. در خارج از ایران نیز پژوهش‌هایی در این زمینه انجام شده است از جمله «هنیفه و سومپتا»^۱ (۲۰۱۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بیشتر دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی مجازی آگاه هستند و از آنها برای برقراری روابط دوستانه استفاده می‌کنند. همچنین دانشجویان نشان دادند داشتن امنیت و حریم خصوصی مهم‌ترین نگرانی شبکه‌های اجتماعی مجازی است زیرا بیشتر آنها از عکس و نام واقعی خود استفاده می‌کنند. «کومار»^۲ (۲۰۱۲) پژوهشی بین دانشجویان دانشگاه سیکیم^۳ انجام داد. در این پژوهش مشخص شد فیس‌بوک محبوب‌ترین شبکه در مقایسه با دیگر شبکه‌های اجتماعی است. علاوه بر این، دانشجویان نشان دادند امنیت و حفظ حریم خصوصی، از جمله نگرانی‌های اصلی آنهاست. «حمد»^۴ (۲۰۱۳) در پژوهش خود که در کویت اجرا شد، نشان داد توئیتر شبکه غالب است و دانشجویان بیشتر برای اهداف تفریح و سرگرمی از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. «عبدالرحیم»^۵ (۲۰۱۳) در مطالعه پیمایشی خود با هدف بررسی استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی به این نتیجه رسید که دانشجویان از این شبکه‌ها بیشتر برای امور اجتماعی استفاده می‌کنند تا هدف‌های دانشگاهی. دانشجویان با گوشی هوشمند، بیشتر از دانشجویان با گوشی معمولی از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند. از بین شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک بیشترین استفاده را داشت. «العوفی و فولتن»^۶ (۲۰۱۴) در پژوهش خود نشان دادند استفاده از ابزارهای شبکه اجتماعی برای ارتباط‌های علمی غیررسمی در حال رشد

1. Haneefa & Sumitha

2. Kumar

3. Sikkim University

4. Hamade

5. Abdelraheem

6. Alufi & Fulton

است و در مورد تأثیر ابزارهای شبکه اجتماعی روی ارتباط‌های علمی غیررسمی، سودمندی وجود دارد. با این حال، نتایج پژوهش آنان نشان داد حدود یک سوم پاسخ دهندگان هرگز از ابزارهای شبکه اجتماعی برای ارتباط‌های علمی غیررسمی استفاده نکردند. «دیوی و یامینا»^۱ (۲۰۱۵) در پژوهش خود نشان دادند توانایی برقراری ارتباط‌های علمی، مزیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. کمبود وقت، مسئله حق مؤلف، موثق بودن، عامل فناوری، نبود اطمینان درباره مسئله حق مؤلف و سرعت پایین اینترنت، موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. «العوفی و فولتن» (۲۰۱۶) در مطالعه خود به بررسی استفاده، تأثیر درک و موانع استفاده از ابزارهای شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط‌های علمی در دو دانشگاه - در اروپا و خاورمیانه - پرداخته‌اند. نتایج آنان نشان داد ۷۰/۱٪ پاسخگویان از شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط‌های علمی غیررسمی استفاده می‌کنند و ۲۹/۹٪ پاسخگویان با این هدف از شبکه‌های اجتماعی استفاده نمی‌کنند. از فقدان انگیزه، سواد دیجیتالی، آموزش و نگرانی‌های امنیتی در اینترنت به عنوان موانع یاد شده است. در میان غیرکاربران، علاقه پایین در استفاده و عدم درک ربط ابزارها برای ارتباطات علمی، به عنوان موانع ذکر شده‌اند. همچنین کاربران بیشترین استفاده را از شبکه‌های اجتماعی فیس بوک و توئیتر داشته‌اند. هر دو دانشگاه از ابزارهای شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط با دانشگاهیان در سطح بین‌المللی استفاده می‌کنند و بیشتر پاسخ‌ها به سمت درک سودمندی از ابزارهای شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط‌های علمی غیررسمی مثبت بودند. البته مطالعات چندی در خصوص شبکه‌های اجتماعی در میان دانشجویان در ایران انجام شده است اما، اغلب پژوهش‌ها اهداف و انگیزه دانشجویان در استفاده از این شبکه‌ها را مورد مطالعه قرار داده‌اند. لذا این پژوهش به نقش شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی میان دانشجویان می‌پردازد.

پرسش‌های پژوهش

۱. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی چه میزان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟
۲. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی بیشتر از کدام یک از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟
۳. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی از چه ابزارهایی برای دسترسی به شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟
۴. آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی مؤثر است؟
۵. آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی مؤثر است؟
۶. از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی، چه مزایایی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیت‌های علمی وجود دارد؟
۷. از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی، چه موانعی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیت‌های علمی وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و به شیوه پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه در نیم‌سال دوم تحصیلی ۹۴-۹۵ تشکیل می‌دهند که شامل ۴۱۴۵ نفر هستند. بر مبنای جدول مورگان، برای تعیین اندازه نمونه ۳۵۷ نفر انتخاب شدند. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای انجام شده و برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده است. روایی پرسش‌نامه توسط استادان و صاحب‌نظران مربوط تأیید شد. پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ (۰.۸۹)، پس از توزیع و تکمیل تعداد ۴۰

پرسش‌نامه توسط دانشجویان تأیید شد. به منظور تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. داده‌ها نیز از توزیع نرمال برخوردار بود.

یافته‌ها

پرسش اول: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی چه میزان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟

جدول ۱. میزان استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی

طبقه	فراوانی	درصد	درصد معتبر
کمتر از ۳۰ دقیقه	۳۱	۸/۸	۸/۸
بین ۳۰ دقیقه تا ۱ ساعت	۶۵	۱۸/۵	۱۸/۵
بین ۱ تا ۲ ساعت	۱۲۲	۳۴/۸	۳۴/۸
بین ۲ تا ۳ ساعت	۷۳	۲۰/۸	۲۰/۸
بیش از ۳ ساعت	۶۰	۱۷/۱	۱۷/۱
کل	۳۵۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس جدول ۱ بیشتر پاسخ دهندگان، (۳۴/۸٪) روزانه بین ۱ تا ۲ ساعت؛ ۲۰/۸٪ بین ۲ تا ۳ ساعت؛ ۱۸/۵٪ بین ۳۰ دقیقه تا ۱ ساعت، ۱۷/۱٪ بیش از ۳ ساعت و تنها ۸/۸٪ کمتر از ۳۰ دقیقه در روز از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. این نتایج نشان می‌دهد دانشجویان وقت زیادی را صرف استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌کنند.

پرسش دوم: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی بیشتر از کدام یک از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟

جدول ۲: نوع شبکه‌های اجتماعی مورد استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی

شبکه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
فیس‌بوک	۲۵	۷/۱	۷/۱
ریسرچ گیت	۱۲	۳/۴	۱۰/۵
لینکداین	۷	۲	۱۲/۵
آکادمیا	۲	۰/۶	۱۳/۱
اینستاگرام	۵۵	۱۵/۷	۲۸/۸
تلگرام	۲۳۴	۶۶/۷	۹۵/۴
سایر شبکه‌ها	۱۶	۴/۶	۱۰۰
کل	۳۵۱	۱۰۰	-

طبق جدول ۲ یافته‌ها نشان داد از بین شبکه‌های اجتماعی (فیس‌بوک، ریسرچ گیت، لینکداین، آکادمیا، اینستاگرام، تلگرام و سایر شبکه‌ها) تلگرام با میزان عضویت ۶۶/۷٪ در بین دانشجویان پراستفاده‌ترین شبکه و بیانگرایین مطلب است که بیش از نیمی از اعضای نمونه آماری، از این شبکه اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. شبکه‌های اینستاگرام، فیس‌بوک، ریسرچ گیت، لینکداین و آکادمیا در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین ۴/۶٪ دانشجویان در شبکه‌های دیگری غیر از این پنج شبکه اجتماعی مجازی، عضویت دارند.

پرسش سوم: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی از چه ابزارهایی برای دسترسی به شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟

جدول ۳: ابزار مورد استفاده دانشجویان برای دسترسی به شبکه‌های اجتماعی

ابزار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
تلفن همراه	۲۲۴	۶۳/۸	۶۳/۸
رایانه	۳۲	۹/۱	۷۲/۹
لب‌تاپ یا نوت‌بوک	۷۴	۲۱/۱	۹۴
تبلت یا آی‌پد	۲۱	۶	۱۰۰
کل	۳۵۱	۱۰۰	-

بر اساس نتایج جدول ۳، بیشتر دانشجویان از تلفن همراه (۶۳/۸٪)، رایانه (۱/۹٪)، لپ‌تاپ (۱/۲۱٪) و کمترین آنان از تبلت یا آی‌پد (۰/۶٪) برای دسترسی به شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند.

پرسش چهارم: آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی مؤثر است؟

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون تی مستقل تک‌نمونه‌ای

تبادل‌های علمی	میانگین	انحراف معیار	مستقل t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	۹۵٪ فاصله اطمینان	
							کمینه	بیشینه
تبادل‌های علمی	۲/۹۳	۰/۷۲	-۱/۷۸۰	۳۵۰	۰/۰۷۶	۰/۰۷	۰/۱۴۵	۰/۰۰۷

در جدول ۴ از آزمون تی (تک‌نمونه‌ای) برای بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی به منظور انجام تبادل‌های علمی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی استفاده شد. چنانکه مشاهده می‌شود، مقدار آماره تی برابر ۱/۷۸۰- است. چون مقدار تی خارج از بازه (۱/۱، ۹۶/۹۶-) نیست و سطح معناداری آزمون تی برابر ۰/۰۷۶ است. بیشتر از سطح خطا (۰/۰۵) است؛ یعنی مقدار میانگین جواب‌ها از ۳ کمتر است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از شبکه‌های اجتماعی به منظور انجام تبادل‌های علمی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی اثرگذار نیست.

جدول ۵. گویه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی

گویه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	انحراف معیار
۱. از شبکه‌های اجتماعی به منظور برقراری ارتباط با استادان داخلی یا خارجی استفاده می‌کنم.	۶/۸	۱۸/۲	۴۲/۷	۱۸/۲	۱۴	۲/۸۶	۱/۰۸

انحراف معیار	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	گویه‌ها
۱/۰۱	۲/۸۷	۱۰/۵	۲۰/۸	۴۶/۲	۱۶/۵	۶	۲. از شبکه‌های اجتماعی به منظور شناسایی و تماس با محققان مختلف استفاده می‌کنم.
۱/۰۲	۲/۷۱	۱۳/۷	۲۵/۹	۴۰/۵	۱۵/۷	۴/۳	۳. از شبکه‌های اجتماعی به منظور مشارکت پژوهشی استفاده می‌کنم.
۱/۰۵	۲/۹۱	۱۲	۱۹/۱	۳۹/۹	۲۳/۶	۵/۴	۴. از شبکه‌های اجتماعی به منظور اشتراک منابع علمی استفاده می‌کنم.
۰/۹۷	۲/۹۹	۶/۶	۲۲/۵	۴۱/۹	۲۳/۶	۵/۴	۵. از شبکه‌های اجتماعی به منظور تبادل مدارک یا منابع اطلاعاتی در موضوعات علمی مورد نظر استفاده می‌کنم.
۰/۹۶	۳/۰۷	۴/۶	۲۲/۵	۴۰/۵	۲۵/۹	۶/۶	۶. از شبکه‌های اجتماعی به منظور ارائه سؤال و درخواست پاسخ در موضوعات علمی استفاده می‌کنم.
۱/۰۰	۳/۰۹	۵/۴	۲۱/۷	۳۹/۶	۲۵/۴	۸	۷. از شبکه‌های اجتماعی به منظور پیدا کردن مواد و منابع مرتبط علمی استفاده می‌کنم.
۰/۹۷	۲/۸۶	۶	۳۱/۹	۳۷	۱۹/۹	۵/۱	۸. از شبکه‌های اجتماعی به منظور انتشار فعالیت‌های علمی استفاده می‌کنم.
۱/۰۴	۳/۰۲	۵/۷	۲۷/۱	۳۵/۹	۲۲/۲	۹/۱	۹. از شبکه‌های اجتماعی به منظور ارائه یا کسب اطلاعات به روز علمی استفاده می‌کنم.

پرسش پنجم: آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی مؤثر است؟

جدول ۶. نتایج حاصل از آزمون تی مستقل تک‌نمونه‌ای

۹۵٪ فاصله اطمینان	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	مستقل t	انحراف معیار	میانگین	ارتقای دانش	
							کمینه	بیشینه
۰/۱۸	۰/۰۴	۰/۱۱	۰/۰۰۲	۳۵۰	۳/۱۷۳	۰/۶۵	۳/۱۱	

در جدول ۶ با استفاده از آزمون تی (تک‌نمونه‌ای) تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش علمی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی بررسی شده است. چنانکه مشاهده می‌شود، مقدار آماره تی برابر ۳/۱۷۳ است، به دلیل اینکه مقدار تی خارج از بازه (۱/۱، ۹۶/۹۶-) است و علاوه بر آن سطح معناداری آزمون تی برابر ۰/۰۰۲ کمتر از سطح خطا (۰/۰۵) است که در سطح اطمینان مورد قبولی قرار دارد و بیانگر این مطلب است که مقدار میانگین جواب‌ها از ۳ بیشتر است. پس می‌توان استدلال کرد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش علمی دانشجویان تحصیلات تکمیلی تأثیرگذار است. در ادامه به منظور بررسی اهمیت هر یک از شاخص‌های مؤثر استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی که در هشت سؤال مربوط به این مؤلفه منعکس شده است (به دلیل رتبه‌ای بودن داده‌ها) از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون فریدمن نشان داد از دیدگاه دانشجویان پاسخ‌دهنده به این پرسش‌نامه، نقش یا اثربخشی از موارد موجود در سؤال‌ها نسبت به دیگر موارد ذکر شده در سؤال‌ها تفاوت معناداری دارد ($p < 0/001$).

جدول ۷. آماره‌های آزمون فریدمن

تعداد	آزمون فریدمن
۳۵۱	
۱۶۳/۰۴	آماره خی دو
۷	درجات آزادی
۰/۰۰۱	سطح معناداری

چنانکه در جدول ۷ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون فریدمن از تحلیل سؤال‌های مربوط

به نقش شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش نشان داد که از دیدگاه دانشجویان «شبکه‌های اجتماعی مکان مناسبی برای اشتراک دانش هستند» با میانگین رتبه ۵/۱۸، مهم‌ترین مورد مؤثر بر ارتقای دانش از طریق شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان است. همچنین «نیاز به وجود شبکه‌های اجتماعی جهت توسعه علمی در کار» و «علاقه‌مندی به استفاده از تجربیات و دانش دیگران از طریق شبکه‌های اجتماعی» به ترتیب با میانگین رتبه ۵/۰۳ و ۴/۹۱ در رتبه‌های دوم و سوم موارد مؤثر در ارتقای دانش از طریق شبکه‌های اجتماعی قرار دارند.

جدول ۸. نتایج سؤال‌های مربوط به موارد مؤثر بر ارتقای دانش از طریق شبکه‌های اجتماعی

میانگین و انحراف استاندارد	میانگین رتبه‌ها	گویه‌ها	سؤال
۳/۳۶ ± ۰/۹۶	۵/۱۸	شبکه‌های اجتماعی مکان‌های مناسبی برای اشتراک دانش هستند	سؤال ۱۶
۳/۳۰ ± ۰/۹۸	۵/۰۳	به وجود شبکه‌های اجتماعی جهت توسعه علمی در کار خود نیاز دارم	سؤال ۱۵
۳/۲۵ ± ۰/۹۷	۴/۹۱	علاقه‌مند به استفاده از تجربیات و دانش دیگران از طریق شبکه‌های اجتماعی هستم	سؤال ۲۱
۳/۱۰ ± ۱/۰۰۷	۴/۵۲	تا به حال مطالب علمی را از شبکه‌های اجتماعی کسب کرده‌ام	سؤال ۲۲
۳/۰۹ ± ۰/۹۷	۴/۴۰	مطالب موجود در شبکه‌های اجتماعی در روزآمد سازی دانش مؤثر است	سؤال ۲۰
۳/۰۵ ± ۰/۸۹	۴/۳۳	شبکه‌های اجتماعی مکانی قابل اعتماد برای اشتراک دانش هستند	سؤال ۱۷
۲/۹۵ ± ۰/۹۶	۴/۰۸	تمایل دارم یافته‌های علمی و تجربیات ارزشمند خود را در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک بگذارم	سؤال ۱۸
۲/۷۷ ± ۰/۹۲	۳/۵۵	استناد علمی منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی را معتبر می‌دانم	سؤال ۱۹

پرسش ششم: از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی، چه مزایایی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیتهای علمی وجود دارد؟
 به منظور بررسی مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان، از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون نشان داد از دیدگاه دانشجویان پاسخگوبه این پرسش‌نامه، اهمیت برخی از مزایای موجود در استفاده از شبکه‌های اجتماعی (سؤال‌ها) نسبت به دیگر سؤال‌ها تفاوت معناداری دارد ($p < 0/001$).

جدول ۹. آماره‌های آزمون فریدمن

۳۵۱	تعداد	آزمون فریدمن
۱۹۷/۸۱	آماره‌های دو	
۷	درجات آزادی	
۰/۰۰۱	سطح معناداری	

چنانکه در جدول ۹ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون فریدمن از تحلیل سؤال‌های مربوط به مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی نشان داد که از دیدگاه دانشجویان «لذت بردن از استفاده از شبکه‌های اجتماعی» با میانگین رتبه ۵/۱۹، مهم‌ترین مزیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان است. «گسترش جامعه علمی مخاطب دانشجوی» و سؤال ۲۴ یعنی «سهولت همکاری علمی در شبکه‌های اجتماعی» به ترتیب با میانگین رتبه ۴/۸۳ و ۴/۷۹ در رتبه‌های دوم و سوم مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی قرار دارند.

جدول ۱۰. نتایج پرسش‌های مربوط به مؤلفه مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیتهای علمی

میانگین و انحراف استاندارد	میانگین رتبه‌ها	گویه‌ها	سؤال
۳/۲۴ ± ۱/۰۳	۵/۱۹	من از استفاده از شبکه‌های اجتماعی لذت می‌برم	۲۳
۳/۰۴ ± ۰/۹۵	۴/۸۳	شبکه‌های اجتماعی جامعه علمی که با آن در تماس هستم را گسترش می‌دهد	۲۷

میانگین و انحراف استاندارد	میانگین رتبه‌ها	گویه‌ها
۳/۰۵ ± ۰/۹۴	۴/۷۹	سؤال ۲۴ شبکه‌های اجتماعی همکاری علمی را برای من آسان می‌کند
۲/۹۷ ± ۱/۰۵	۴/۶۲	سؤال ۲۸ وابستگی من به شبکه‌های اجتماعی برای هدف‌ها و ارتباط‌های علمی در حال افزایش است
۲/۹۷ ± ۰/۹۶	۴/۵۸	سؤال ۲۶ استفاده از شبکه‌های اجتماعی، کیفیت فعالیت‌های علمی مرا بهبود می‌بخشد
۲/۹۷ ± ۰/۹۶	۴/۵۷	سؤال ۲۵ شبکه‌های اجتماعی در ایجاد روابط جدید با محققان دیگر به من کمک می‌کند
۲/۸۲ ± ۱/۰۴	۴/۲۶	سؤال ۲۹ شبکه‌های اجتماعی سبب ایجاد انگیزه برای انجام فعالیت‌های علمی در من می‌شود
۲/۱۳ ± ۱/۱۳	۳/۱۷	سؤال ۳۰ از شبکه‌های اجتماعی به منظور یافتن شغل استفاده می‌کنم

به منظور بررسی موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان، از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون فریدمن نشان داد از دیدگاه دانشجویان پاسخ‌دهنده به این پرسش‌نامه، اهمیت برخی از موانع موجود در استفاده از شبکه‌های اجتماعی (سؤال‌ها) نسبت به دیگر سؤال‌ها تفاوت معناداری دارد ($p < ۰/۰۰۱$).

پرسش هفتم: از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی، چه موانعی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیت‌های علمی وجود دارد؟

جدول ۱۱. آماره‌های آزمون فریدمن

۳۵۱	تعداد	آزمون فریدمن
۵۰۷/۸۳	آماره‌های دو	
۹	درجات آزادی	
۰/۰۰۱	سطح معناداری	

چنانکه در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون فریدمن از تحلیل سؤال‌های مربوط به موانع موجود استفاده از شبکه‌های اجتماعی نشان داد که از دیدگاه دانشجویان «پایین بودن سرعت اینترنت باعث محدودیت استفاده از آنها می‌شود» با میانگین رتبه ۷/۱۰، مهم‌ترین مانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان است. «عدم تشویق دانشگاه» و سؤال «نگرانی از عدم حفظ حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی» به ترتیب با میانگین رتبه ۶/۹۷ و ۶/۵۷ در رتبه‌های دوم و سوم موانع موجود استفاده از شبکه‌های اجتماعی قرار دارند.

جدول ۱۲. نتایج سؤال‌های مربوط به مؤلفه موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیت‌های علمی

میانگین و انحراف استاندارد	میانگین رتبه‌ها	گوبه‌ها	سؤال
۳/۵۲ ± ۱/۳۰	۷/۱۰	پایین بودن سرعت اینترنت باعث محدودیت استفاده از آنها می‌شود	۳۲
۳/۵۱ ± ۱/۲۶	۶/۹۷	عدم تشویق دانشگاه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی با هدف‌های علمی سبب محدودیت استفاده از آنها می‌شود	۴۰
۳/۲۳ ± ۱/۲۴	۶/۵۷	در استفاده از شبکه‌های اجتماعی نگران حریم خصوصی هستم	۳۴
۳/۱۱ ± ۱/۲۳	۶/۱۴	فیلترینگ در شبکه‌های اجتماعی سبب محدودیت استفاده از آنها می‌شود	۳۱
۲/۷۲ ± ۱/۱۷	۵/۴۳	عدم آشنایی با شبکه‌های اجتماعی و امکانات آنها باعث شده کمتر از آنها استفاده کنم	۳۳
۲/۵۵ ± ۱/۱۳	۴/۹۳	مسائل مربوط به صحت و اعتبار منابع در شبکه‌های اجتماعی باعث می‌شود از این شبکه‌ها استفاده نکنم	۳۵
۲/۴۷ ± ۱/۲۱	۴/۸۳	استفاده از شبکه‌های اجتماعی اتلاف وقت است	۳۸
۲/۳۵ ± ۱/۱۲	۴/۵۰	عدم اطمینان در مورد مسئله کپی‌رایت باعث محدودیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌شود	۳۶

میانگین و انحراف استاندارد	میانگین رتبه‌ها	گوبه‌ها	سؤال
۲/۲۸ ± ۱/۱۲	۴/۳۴	شبکه‌های اجتماعی جالب نیستند	۳۹
۲/۲۴ ± ۱/۰۸	۴/۲۰	عدم امنیت داده‌ها در فضای مجازی سبب محدودیت استفاده از آنها می‌شود	۳۷

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پرسش اول می‌توان نتیجه گرفت نیمی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی روزانه بیش از یک ساعت از وقت خود را در شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند و همه پاسخ‌دهندگان عضو شبکه‌های اجتماعی هستند. یافته‌های «صراف زاده و علوی» (۱۳۹۲) نشان داد فقط ۲۵٪ دانشجویان بین ۱ تا ۳ ساعت در شبانه‌روز از شبکه‌های اجتماعی استفاده کردند و ۳۵٪ پاسخگویان عضو هیچ شبکه اجتماعی نبودند. یافته‌های «خلیلی» نشان داد دانشجویان روزانه به طور متوسط ۱۴۰ دقیقه از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. یافته‌های این پژوهش با پژوهش «صراف زاده و علوی» (۱۳۹۲) همسویی است. مقایسه یافته‌ها نشان می‌دهد پاسخگویان مطالعه حاضر، ساعت بیشتری را در شبکه‌های اجتماعی گذرانده‌اند. همچنین درصد بیشتری از دانشجویان به استفاده از این شبکه‌ها گرایش داشتند. یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش «خلیلی» (۱۳۹۴) همسوست. ممکن است گسترش اینترنت و امکان دسترسی به شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن همراه در هر زمان و مکان، در افزایش روزافزون تعداد کاربران و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مؤثر بوده و این شبکه‌ها را به ابزاری محبوب برای گذران اوقات و ارتباط در میان دانشجویان تبدیل کرده باشد.

یافته‌های سؤال دوم پژوهش نشان داد اکثریت دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی از تلگرام استفاده می‌کنند و اینستاگرام، ریسرچ‌گیت، لینکداین در رتبه‌های بعدی قرار دارند. این نتایج با یافته‌های «صراف زاده و علوی» (۱۳۹۲) که در آن

فیس‌بوک بیشترین اعضا را داشتند، یافته‌های «هنیفه و سومپتا» (۲۰۱۱) که نشان داد اورکات محبوب‌ترین شبکه اجتماعی مجازی بود، نتایج مطالعه «عبدالرحیم» (۲۰۱۳) که نشان داد از بین شبکه‌های اجتماعی، فیس‌بوک بیشترین استفاده را بین دانشجویان دارد و همچنین با نتایج «حمد» (۲۰۱۳) که در کشور کویت انجام شد و در آن توئیتر شبکه قالب بود، همسو نیست. این نتایج می‌تواند ناشی از تمایزها و شباهت‌های فرهنگی و تفاوت علایق در ملل مختلف باشد. دلایل دیگر این اختلاف ممکن است محدودیت مقطعی دسترسی به بعضی از این سایت‌ها باشد. همچنین سرعت رشد فناوری باعث می‌شود شبکه‌های اجتماعی جدیدتری با قابلیت‌های بیشتر ظهور پیدا کنند. بنابراین، در هر دوره‌ای شبکه‌های اجتماعی با جذابیت‌های بیشتر و دسترسی راحت‌تر، کاربران را به سمت خود می‌کشانند. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد همچنان شبکه‌های اجتماعی عمومی بیشتر مورد استقبال هستند و کمتر از شبکه‌های علمی و تخصصی استفاده می‌شود.

نتایج سؤال سوم این مطالعه حاکی از آن است که بیشتر دانشجویان از تلفن همراه در شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. یافته‌های «عبدالرحیم» در سال ۲۰۱۳ میلادی نشان داد دانشجویان با گوشی هوشمند، بیشتر از دانشجویان با گوشی معمولی از شبکه‌های اجتماعی استفاده کردند. به نظر می‌رسد امکانات گوشی‌های هوشمند و همچنین دسترسی به شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن همراه نیز در افزایش استفاده از این شبکه‌ها مؤثر است.

نتایج تحلیل سؤال چهارم پژوهش درباره مؤلفه تأثیر شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی مؤثر نیست. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش «امینی» (۱۳۹۴) همسوست، زیرا امینی در پژوهش خود نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی میان کتابداران نقشی ندارد. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش «العوفی» (۲۰۱۶) همسو نیست، زیرا در پژوهش وی معلوم شد

استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتباط‌های علمی غیررسمی رو به رشد است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در جامعه دانشجویان به منظور انجام تبادل‌های علمی مرسوم نیست، شاید دلیل استفاده کم دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی، برای هدف‌های علمی عدم تجربه یا آگاهی دانشجویان در استفاده از این شبکه‌ها باشد، زیرا گروه‌های علمی که در داخل این شبکه‌ها ایجاد شده‌اند، از گروه‌های مفید موجود در این شبکه‌هاست که احتمالاً از آن آگاهی ندارند و ممکن است دانشجویان آشنایی چندانی با کاربردی بودن استفاده از شبکه‌ها در فعالیت‌های علمی خود نداشته باشند. با وجود تحریم‌ها و مشکلات دسترسی به بسیاری از پایگاه‌های اطلاعاتی و دیگر منابع علمی در سطح جهانی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند راه‌گشا باشد. نادیده گرفتن این فرصت و همچنین تعلل در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فعالیت‌های علمی می‌تواند نتایج منفی بسیاری از جمله توانایی نداشتن دانشجویان ما در استفاده از شیوه‌های ارتباطی علمی نوین، ناتوانی و شناخت نداشتن مدیران علمی و فرهنگی کشور در برنامه‌ریزی‌های آتی جهت اعتلای علمی کشور را به دنبال داشته باشد. بنابراین، اطلاع‌رسانی در معرفی قابلیت‌های علمی شبکه‌های اجتماعی، ضروری به نظر می‌رسد. می‌توان با تشویق دانشجویان به تعامل، مشارکت و به اشتراک‌گذاری‌های علمی، زمینه هر چه بهتر حضور دانشجویان را در سطح ملی و بین‌المللی فراهم کرد.

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش پنجم پژوهش نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتقای دانش علمی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی مؤثر است. براساس یافته‌ها، دانشجویان به این باور درباره شبکه‌های اجتماعی رسیدند که مکانی مناسب برای اشتراک دانش هستند و می‌توانند در انتقال دانسته‌ها و تجربیات خود به دیگران و بالعکس مؤثر باشند، زیرا شبکه‌های اجتماعی با ایجاد امکان دسترسی به اطلاعات آزاد و بدون ممیزی، امکان علاقه‌کاربران به مطالب باارزش علمی، فراگیری آموزش‌های علمی، اطلاع از اخبار و وقایع شغلی و کاری را فراهم می‌آورد و

کاربران با عضویت در این شبکه‌ها ضمن استفاده علمی از مطالب و محتوای درج شده در حوزه‌های مختلف، این امکان را دارند که در کوتاه‌ترین زمان ممکن جدیدترین اطلاعات روز را مطالعه و به دیگران منتقل کنند. براین اساس، شبکه‌های اجتماعی می‌توانند زمینه‌ساز افزایش سطح آگاهی و دانش علمی دانشجویان در حوزه‌های مورد علاقه علم و فناوری باشند و حتی در سطحی بالاتر زمینه دستیابی به اطلاعات تخصصی و صحیح در حوزه‌های مورد علاقه دانشجویان را فراهم آورند و این ارتقای دانش می‌تواند به کاربران در اتخاذ تصمیمات آتی و برنامه‌ریزی در دنیای واقعی کمک کند.

یافته‌های حاصل از سؤال ششم پژوهش، مربوط به مؤلفه مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی نشان داد که از دیدگاه دانشجویان «لذت بردن از استفاده از شبکه‌های اجتماعی» مهم‌ترین مزیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان است. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج العوفی (۲۰۱۴) همسوست زیرا مهم‌ترین مزیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی را کسب لذت از آن بیان می‌کند. این دیدگاه می‌تواند ناشی از قابلیت‌ها و جذابیت‌های متعدد این شبکه‌ها باشد. سپس گسترش جامعه علمی مخاطب دانشجویان و سهولت همکاری علمی از طریق شبکه‌های اجتماعی با اهمیت تلقی شده‌اند زیرا شبکه‌های اجتماعی امکان برقراری ارتباط با آنهایی که در دنیای واقعی مقدور نیست را فراهم کرده است. در سال‌های اخیر با رشد تصاعدی شبکه‌های اجتماعی، فرصتی کم نظیر برای محققان و پژوهشگران برای تبادل سریع و گسترده اطلاعات در زمینه‌های گوناگون به وجود آمده است. هم‌اکنون این ابزارهای ارتباطی به خاطر افزایش استفاده و دسترسی تعداد زیادی از کاربران، امکانات و تسهیلات خاصی برای محققان و پژوهشگران فراهم کرده است. پس ضرورت اطلاع‌رسانی صحیح در مورد کارکردهای علمی، ارتباطی و تعاملی شبکه‌های اجتماعی اجتناب‌ناپذیر است.

یافته‌های پرسش هفتم پژوهش مربوط به موانع موجود در استفاده از شبکه‌های

اجتماعی، از دیدگاه دانشجویان است که «پایین بودن سرعت اینترنت» مهم‌ترین مانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان است. این نتایج با آنچه «هنیغه و سومپتا» (۲۰۱۱) و «کومار» (۲۰۱۲) در پژوهش خود ارائه دادند همسوییست، زیرا مهم‌ترین عامل منفی و نگرانی دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی امنیت و حفظ حریم خصوصی حساب‌های کاربری‌شان است. در این پژوهش اصلی‌ترین مانع در استفاده از شبکه‌های اجتماعی پایین بودن سرعت اینترنت است. با توجه به آمارهایی که از سرعت اینترنت در کشورهای مختلف منتشر می‌شود، ایران از نظر سرعت اینترنت به دلایل ضعف زیرساخت‌ها یا مسائل امنیتی از جایگاه مناسبی در جهان برخوردار نیست. این امر باعث شده تا سرعت پایین اینترنت به اصلی‌ترین دغدغه کاربران تبدیل شود. البته، مسائلی مثل عدم تشویق دانشگاه‌ها، نگرانی از عدم حفظ حریم خصوصی، فیلترینگ، آشنایی نداشتن با شبکه‌های اجتماعی و امکانات آنها نیز مطرح است. با وجود این مشکلات، میزان بالایی از جامعه پژوهش از این شبکه‌ها استفاده می‌کنند. با توجه به قابلیت‌های خاص این ابزارها با تلاش در جهت رفع مشکلات و محدودیت‌های دسترسی و استفاده مناسب از آن، می‌توان به برخی موانع موجود بر سر راه ارتباطات و اشاعه اطلاعات غلبه کرد. آنچه مسلم است اینکه، به جای برخورد سلبی با این پدیده نوین، بررسی و ریشه‌یابی مشکلات و پیامدهای منفی آن و درپیش گرفتن راه‌های اصلاحی، نتایج بهتری را در بر خواهد داشت. سرانجام اینکه اگر با این پدیده نوظهور به شکل منطقی برخورد و درک درستی از امکانات و ابزارهای نهفته در آن حاصل شود، می‌توان گفت با وجود اینکه یک سری پیامدهای منفی را در بعضی ابعاد به همراه دارد، در بیشتر زمینه‌های علمی، پژوهشی و تحقیقاتی می‌تواند به عاملی مهم برای رشد و تعالی دانشجویان تبدیل گردد که پایه و اساس مهمی برای تقویت و پویایی علمی آنان خواهد بود.

قابلیت‌های متنوع شبکه‌های اجتماعی سبب گرایش بیشتر اقشار جامعه از جمله دانشجویان به این رسانه شده است. شبکه‌های اجتماعی مجازی شرایط جدیدی از

همکاری و ارتباطات را ایجاد کرده است. بنابراین، باید برای شناخت و استفاده بهتر دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی، تصمیم‌هایی اتخاذ شود تا علاوه بر استفاده به قصد تفریح و سرگرمی، دانشجویان از دیگر قابلیت‌های این رسانه در فعالیت‌های علمی خود بهره‌گیرند. لذا با توجه به یافته‌ها، پیشنهاد می‌شود شبکه‌های اجتماعی در برنامه درسی دانشجویان گنجانده شود، دوره‌های آموزشی با هدف معرفی و آموزش نحوه استفاده کاربردی و حرفه‌ای از شبکه‌های اجتماعی برگزار شود، گروه‌های تخصصی تحت مدیریت دانشگاه‌ها جهت انتقال اطلاعات، مضامین علمی و اطلاع‌رسانی به دانشجویان ایجاد شود و همچنین استادان و صاحب‌نظران نیز جهت اشاعه دانش در این شبکه‌ها حضور یابند، کارگاه‌های آموزشی، نصب پوستر، کلاس‌های توجیهی با محوریت شبکه‌های اجتماعی در دانشگاه به منظور آگاهی‌رسانی در رابطه با کارکردها و قابلیت‌های این شبکه‌ها به‌ویژه هنگام ورود دانشجویان به دانشگاه، برگزار شود، به دانشجویان از طریق تدوین و انتشار جزوه‌ها و کتاب‌ها درباره اهمیت سواد رسانه‌ای و لزوم یادگیری آن آگاهی‌رسانی شود.

منابع

- امینی، طاهره (۱۳۹۴). «بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در تبادلات علمی: مطالعه کتابداران دانشگاه‌های دولتی شهر تهران»، مجموعه مقالات هشتمین همایش سراسری اتحادیه انجمن‌های علمی - دانشجویی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، تهران.
- آریانی، ابراهیم و دیگران (۱۳۹۳). «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی»، *مدیا*، ۶ (۲)، ۲۶-۳۹.
- خرابی ماسوله، ساره (۱۳۹۵). بررسی میزان و نوع استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی: مطالعه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، دانشکده علوم ارتباطات و مطالعات رسانه.
- خلیلی، لیلا (۱۳۹۴). «استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی»، *تعامل انسان و اطلاعات*، ۲ (۱)، ۳۰-۵۹.
- صراف‌زاده، مریم و سهیلا علوی (۱۳۹۲). «جایگاه شبکه‌های اجتماعی آنلاین در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی»، *تعامل انسان و اطلاعات*، ۱ (۱)، ۴۴-۵۶.
- مکی‌زاده، فاطمه (۱۳۹۴). «بررسی عوامل مؤثر بر قصد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان

- Abdelraheem, A.Y. (2013, January 14-16). University Students Use of Social Networks Site and their Relation With Some Variables. WEI International Conference Proceeding. Turkey: Antalya. Retrieved 2015, June 6, from <http://www.westeastinstitute.com/wp>.
- Al-Alufi, A., & Fulton, C. (2014). Use of social networking tools for informal scholarly communication in humanities and social science disciplines. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 147, 436-445.
- Al-Aufi, A., & Fulton, C. (2016). Science networking tools for informal scholarly communication prove popular for academics at two university. *Evidence Based Library and Information Practice*, 11 (2), 195-197.
- Brophy, P. (2006). The international handbook of virtual learning environment. *The e-Library and Learning*, 6, 13-21.
- Chou, A., & Lim, B. (2010). A Framework for measuring happiness in online social network. *Information system*, 1(1), 198-203.
- Devi, B., & Yameena, A. (2015). Science communication through social networking sites. *SRELS Journal of Information Management*, 52 (5).
- Hamade, S. (2013). Perception and use of social networking sites among university student. *Library Review*, 62(6), 388-397.
- Haneefa, K. M., & Sumitha, E. (2011). Perception and use of social networking sites by the students. *Library Review*, 31(4), 295-301.
- Jeng, W., He, D., & Jiang, I (2015). User participation in an academic social networking service: A survey of open group users on Mendeley. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(5), 890-904.
- Kaplan, A., Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite, the challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Kumar, N. (2012, March 1-3). User perception and use of social networking sites by Sikkim university students. 8th Convention PLANNER-2012. INFLIBNET Center Ahmedabad.
- Lakshmi, D.S., & Hemalatha, T. (2016). A survey on threats and vulnerabilities in on-line social networks. *International Journal of Emerging Trends in Research*, 4(2), 1-6.
- Morris, M. R., Teeran, J., & Panovich, K. (2010, April 10-15). What do People Ask their Social Network, and Why?. A Survey Study of Status Message Q & A Behaviour. CHI 2010 Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems. Usa: Atlanta.